

בעזרה, (19) האסור באכילה. (20)

פטרוהו מלהקריב עוד קרבן, מפני תיקון המזבח. (21)

ורב יהודה אמר: דבר תורה, בין אם נודעה הגזילה לרבים, בין אם לא נודעה, מכפרת, אם נתיאשו הבעלים.

מאי טעמא? כי יאוש כדי קני, ונמצא שהיתה שלו בשעת הקדש, ולפיכך כשירה היא להקרבה מדין תורה.

ומה טעם אמרו חכמים: אם נודעה אינה נה-ב מכפרת?

כדי שלא יאמרו: מזבח אוכל גזילות. (1)

אמרי ליה רבנן לעולא: והא אנן "מפני תיקון המזבח" תנן, ולדבריך תקנת הכהנים היא ולא תקנת המזבח?!

אמר להם: כיון דכהנים עצבין על שאכלו חולין בעזרה, ימנעו הכהנים מלהקריב קרבנות, ונמצא מזבח בטל.

וזה היא ששינונו: מכפרת, "מפני תיקון המזבח".

ואף על פי שמן התורה לא נתכפר לו, ומחוייב הוא להביא קרבן אחר, חכמים

21. א. ואין כאן עקירת דין התורה, היות ואינו עובר על דין תורה בקום ועשה אלא בשב ואל תעשה — רש"י. וראה באילת השחר ובברכת אברהם מה שלמדו מלשון רש"י בגדר תקנת חכמים לבטל דין תורה בשב ואל תעשה. וראה ברש"ש שבמחוסר כפרה עובר על דין תורה בקום ועשה.

ב. דברי רש"י כאן אינם אלא כפי מה שסברה הגמרא עכשיו בדעת עולא, אבל במסקנת הסוגיא מבואר שמדין הפקר בית דין הפקר נעשית הבהמה שלו והחטאת מכפרת עליו מדין תורה — תוספות חדשים על המשניות. וכן דעת הרשב"א, ובתוספות רבינו עקיבא איגר כתב שלדעת רש"י אף לפי המסקנא אין חטאת מכפרת מדין תורה, ולפיכך אסור לכהנים להקטיר אמורים ולאכול את הבשר אם נודע להם שהחטאת גזולה. וראה בהערה 5 בעמוד ב.

1. דוקא קודם הקרבה אמרו חכמים שאינה מכפרת, ועל כן, אם נודעה הגזילה לכהנים קודם זריקת הדם, לא יזרקו את הדם, וממילא יפסל הקרבן, ומחוייב הגולן להביא חטאת אחרת. אבל אחרי זריקה, כבר הורצה הקרבן מדאורייתא,

19. לפי דברי רש"י שאם גנב והקדיש אינו נחשב "קרבנו", אפשר לומר שאין חלה קדושת קרבן והוי "חולין בעזרה", אך לדעת התוספות שאינו פסול אלא משום "מצוה הבאה בעבירה" יש לומר שחלה קדושת קרבן, אלא שיש בו פסול, ואם כן אינו "חולין בעזרה" ומכל מקום אסור לאכול את הבשר ככל הקרבנות הפסולים — על פי אילת השחר.

ואם נאמר שאף אם הקדיש קודם יאוש תיקנו חכמים שחטאת מכפרת, ראה הערה 5 בעמוד ב, ניחא יותר דברי רש"י, כי קודם יאוש בודאי הוי חולין בעזרה.

20. רש"י, ומשמע שמחמת עצם האיסור להקריב חולין בעזרה, לא היו הכהנים עצבים כל כך, ולא ימנעו מלעבוד, כי אכילת איסור מגונה יותר — רש"ש. וראה באילת השחר טעם נוסף, כי על ההקרבה יש לומר "מתעסק" הוא, ואינה עבירה, [יעוין באור שמח ריש הלכות גירושין דסבר כן], אבל באכילה "מתעסק" חייב, וראה שם שלפי דברי רש"י בכריתות יט ב לא שייך פטור מתעסק אף לגבי הקרבה.

שהיא **מכפרת מפני תיקון המזבח**; ומלשון זה הרי משמע: שמשום "תיקון המזבח" הרי היא מכפרת כשלא נודעה לרבים; והשתא תיקשי:

בשלמא לעולא, ניחא לשון המשנה, שאכן תקנת חכמים היא שתכפר כשלא נודעה לרבים, ושלא כדין תורה שאינה מכפרת אף כשלא נודעה ברבים.

אלא לרב יהודה הסובר: מדין תורה אף כשנודעה הגזילה הרי היא מכפרת, והתקנה היתה שלא תכפר כשלא נודעה הגזילה, אם כן:

איכבא מיבעי ליה [לתנא] **למיתני**: "על חטאת הגזולה שנודעה לרבים שאינה מכפרת משום תיקון המזבח"?

ומשנינן: **הכי נמי** כדבריך, **קאמר התנא**:

לא נודעה מכפרת, והרי משמע שאם נודעה אינה מכפרת, ועל משמעות זו אמר התנא: **מפני תיקון המזבח**.⁽³⁾

מתיב [הקשה] **רבא** על דברי עולא, מהא דתנן:

א. גנב משלם כפל, גנב שור או שה ואח"כ טבחו או מכרו משלם ארבעה וחמישה.

ב. גנב מן ההקדש, אינו משלם אלא קרן אף אם טבחו או מכרו.

בכל הקרבנות, אין מקטירים על גבי המזבח אלא את האימורים, ושאר הבשר נאכל לכהנים או לבעלים [ובחטאות הפנימיות שורפים את הבשר חוץ למחנה], אבל בקרבן עולה כל בשרה קרב על המזבח.

ומקשינן: **בשלמא לעולא**, דאמר משום אכילת כהנים, **היינו** [ניחא] **דקתני "חטאת"** שהיא קרבן שיש בו אכילה, ולא קתני "עולה" שאין בה אכילה.

אלא לרב יהודה, דאמר משום אכילת מזבח, אם כן, **מאי איריא** דקתני **חטאת** דוקא, הא **אפילו עולה נמי**, שייך בה טעם זה?!⁽²⁾

ומשנינן: **לא מיבעיא קאמר**, כלומר, הא דנקט התנא "חטאת" לרבותא נקט.

לא מיבעיא עולה, שיש לחשוש שמא יאמרו "מזבח אוכל גזילות", דהא **כליל היא**.

אלא אפילו חטאת נמי, דאינה כליל, ורק **חלב ודם הוא דסליק** [עולה וקרב] **לגבי מזבח**, **ואידך** [את השאר] **כהנים אכלי ליה**, וסלקא דעתך דלא **חיישינן** לשמא יאמרו "מזבח אוכל גזילות", ואף בנודעה הגזילה תהיה החטאת מכפרת.

קא משמע לן **דאפילו הכי גזור** חכמים, כדי **שלא יאמרו מזבח אוכל גזילות**.

ומקשינן על רב יהודה מלשון משנתנו:

דתנן: על חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים,

אם כן, הרי התנא צריך לומר "עולה" כדי שלא נטעה לפרש כמו עולא.

3. נמצא, שלפי עולא "מכפרת" היינו שפטררהו חכמים מלהקריב אחרת, ומדובר שנודע להם

ואם ירצה להביא חטאת אחרת, הרי היא חולין בעזרה, היות שאי אפשר להביא חטאת בנדבה — תוספות.

2. והיות ואין שום חידוש במאי דקתני "חטאת"

אם כן, **כרת**, **מאי עבדתיה** [מה שייך הוא לכאן]?! והרי אין חיוב על שחיטת קדשים בחוץ, אלא כאשר ראויים הם להיקרב בפנים בכשרות.

אמר [תירץ] **רב שיזבי**: **כרת מדבריהם של חכמים**.

אחיבו [שחקו] עליה: **כרת מדבריהם מי איכא**, הרי אין כרת אלא למי שעובר על איסור תורה, שחייבתו תורה כרת.

אמר להו **רבא** לשוחקים: אם **גברא רבה** [אדם גדול] כרב שיזבי **אמר מילתא, לא תחובו עלה** [אל תשחקו עליו], כי בודאי דבר הגון אמר, ובודאי שכך היתה כוונתו:

כרת שעל ידי דבריהן [תקנת חכמים] **באתה לו!**

כי, כשם שהעמידוהו חכמים ברשותו, לענין כפרה, אם לא נודעה הגזילה, כך גם **אוקמוה רבנן ברשותיה**, כי **חיבי דליחייב עלה** [כדי שיתחייב עליה] כרת.⁽⁵⁾

אמר **רבא**: **הא ודאי קא מיבעיא לי** [בזה ודאי אני מסופק]:

ג. השוחט קדשים הראויים להקרבה, חוץ לעזרה, חייב כרת.

גנב בהמה, והקדיש אותה לקרבן, ואחר כך טבח ומכר [או מכר]:

הרי זה **משלם תשלומי כפל** להדיוט שגנב ממנו, **ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה** לא לבעלים ולא להקדש.

והטעם בזה: כי לבעלים אינו משלם, היות שבשעת שחיטה כבר לא היתה הבהמה שייכת לבעליה, שהרי הקדישה.

ולהקדש אינו משלם, היות ואין תשלומי כפל, ולא תשלומי ארבעה וחמישה, בגונב מן ההקדש.⁽⁴⁾

ותני בבבביתא **עלה דמתניתין**:

אם שחט **בחוץ, כהאי גוונא**, כלומר, אם שחט חוץ לעזרה, בהמה זו, שגנב והקדיש אותה, **ענוש כרת**, כדין שוחט קדשים בחוץ.

ואי אמרת: יאוש כדי לא קני לענין הקרבה, ואין הקרבן כשר —

5. וקנס הוא שקנסוהו חכמים שיהיה הקרבן שלו מדאורייתא כדי לחייבו כרת — רש"י. ומשמע שרק לענין שחוט חוץ העמידוהו ברשותו ורק אם הגולן עצמו שחט בחוץ, אבל אם שחטו אחר לא העמידוהו חכמים ברשותו, ואין השוחט חייב כרת. ומכאן למד רבינו עקיבא איגור, שלדעת רש"י אף לפי המסקנא אין החטאת מכפרת מדין תורה, ראה בהערה בעמוד א. וראה באילת השחר שדקדק מלשון רש"י כדעת התוספות חדשים שלמסקנה החטאת מכפרת מדין תורה.

אחרי הקרבה ואכילת הבשר, כי קודם לכן לא שייך הטעם של "כהנים עצבים".

ולפי דברי רב יהודה מדובר קודם הקרבה ו"מכפרת" פירושו כשירה להקרבה, ו"אינה מכפרת" היינו שאסור להקריבה לכתחילה, וממילא אינה מכפרת. [ולעולא "אינה מכפרת" הוא אפילו בדיעבד אחרי שהקריבו אותה] — על פי מהר"ם שיף וראה להלן הערה 5.

4. כך כתב רש"י. וראה בחשק שלמה.

האם נאמר: **כי אוקמוה רבנן** (6) **ברשותיה** דגנב **משעת גניבה** אוקמוה, [האם העמידוהו חכמים ברשות הגנב כבר משעת הגניבה]. כי הגניבה היא הגורם לקניין. (7)

או שמא: רק **משעת הקדשה** העמידוהו ברשותו.

ומבאר הגמרא: **למאי נפקא מינה**, לדינא, ממתי העמידוהו ברשותו: **לגזירותיה**, שגזוו ממנה קודם הקדש, וולדותיה שנוולדו קודם שהקדיש.

כי אם תאמר: משעת גניבה עומדת הבהמה ברשותיה, הרי הגזירות והולדות שלו, ואינו משלם, אלא דמי פרה העומדת ללדת.

ואילו אם תאמר: משעת הקדש אוקמוה ברשותיה, נמצא שהבהמה ילדה כשהיתה של נגזל, והרי הוא משלם לו את דמי הפרה ואת ולדה.

ולענין זה הוא שהסתפק רבא: **מאי** הוי דינא, בכהאי גוונא?

הדר **אמר רבא** לפשוט את ספיקו: **מסתברא**, ד**משעת הקדשה** אוקמוה רבנן ברשותיה, כדי שלא יהא **חוטא נשכר** את הגזירות והולדות.

מתניתין:

קבעו חכמים הלכות ותקנות, במי שבא עליו גוי רוצח ונאלץ לתת לו קרקע בפדיון נפשו,

מאיזה שעה העמידוהו ברשותו וכפי שנתבאר בפנים.

אמנם יש אומרים [ראה בתוספות ד"ה מאי] שלגבי הדיוט סובר עולא "יאוש כדי קני", ומצד הדין קנויה לו הגניבה ולא מתקנת חכמים. וראה בתוספות ד"ה לגזירותיה [במהרש"א] וברשב"א שפירשו את ספיקו של רבא לפי שיטה זו.

ב. לפי דברי רש"י שחכמים הם שהעמידו את הבהמה ברשותו כדי להתחייב על הקרבן משום שחוטאי חוץ מובן הקשר בין ספיקו של רבא לבין הנידון הקודם בענין החיוב על שחיטת חוץ.

7. ראה בתוספות רבינו עקיבא איגר שלדעת הברטנורא אף אם לא נתיאשו הבעלים העמידו חכמים את הבהמה ברשותו, וכן הביא הרשב"א שיש הסוברים כך.

אך מדברי התוספות בעמוד א ד"ה מאי טעמא משמע, שרק אם נתיאשו הבעלים העמידו חכמים את החטאת ברשותו.

והנה, לדעת הברטנורא ניחא סברת רבא שמשעת הגניבה העמידוהו ברשותו, כי הגורם

ודעת הרשב"א שהחטאת מכפרת מדין תורה. ובתוספות ד"ה כי כתבו שחכמים העמידוהו ברשותו לגמרי וכל אדם מתחייב כרת אם שוחטו בחוץ.

[ולפי השיטות שחכמים העמידו את הבהמה ברשותו לגמרי, נמצא, שאם שחטו בפנים פטור מארבעה וחמישה, היות שעשה כדין, ומה שכתב רש"י לעיל, שאין חיוב זה שייך בהקדש, אינו אלא לפי שהוא אמינא].

ומכל מקום, לכולי עלמא, לא העמידו חכמים את הבהמה ברשותו אלא אם הקדישה הגנב, כשלא נודעה הגזילה, ומשום תקנת המזבח, אבל אם לא הקדישה הגנב, לא תיקנו חכמים.

6. א. לפי המבואר לעיל שלדעת עולא יאוש לחודיה אינו קונה כלל, ורק על ידי יאוש ושינוי השם הוא קונה, מובן ספיקו של רבא בפשיטות, כי מצד הדין אינו קונה אלא משעת ההקדש, אבל מתקנת חכמים העמידו את הגזילה ברשותו קודם ההקדש, כדי שיהיה הקרבן כשר להקרבה ויתחייב על שחיטתו בחוץ. ועל כן יש להסתפק

אם לקח ישראל את הקרקע מן הסיקריקון, וחזר הלוקח ולקח אותה מבעל הבית [הוא הנגזל]:

הרי מקחו — של הקונה בקרקע — בטל.⁽¹⁰⁾

והטעם: משום שהקרקע אינה שייכת לסיקריקון אלא לישראל, שהרי אין קרקע נגזלת,⁽¹¹⁾ ואף שהיה נראה כמסכים למכירתו של הסיקריקון, אומדים אנו את דעתו של בעל הבית, שאינו אלא מעמיד פנים, משום שירא הוא מן הסיקריקון, או, משום שרוצה הוא שאכן יקח הקונה את השדה, כדי שיוכל להוציאו ממנו, וטוב לו שתהיה השדה ביד הישראל מאשר ביד הסיקריקון, שאינו יכול להוציא ממנו.⁽¹²⁾

אבל אם לקח מבעל הבית תחילה, וחזר אחר

[והוא נקרא: סיקריקון⁽⁸⁾], והלך הסיקריקון ומכר את השדה לישראל אחר, מתי ואיך מתקיים המקח שלקח הלוקח מן הסיקריקון; ופרטי "דין סיקריקון" מתבארים בהמשך המשנה.

וקודם שמפרטת המשנה את פרטי "דין סיקריקון", מקדימה המשנה:

לא היה סיקריקון בארץ יהודה, בזמן הרוגי המלחמה, כלומר, בזמן מלחמת טיטוס שהיתה בירושלים וביהודה,⁽⁹⁾ וגזרו להרוג את ישראל, כדמפרש בגמרא.

מהרוגי המלחמה ואילך [אחרי המלחמה] יש בה סיקריקון, ובגמרא תתבאר כוונת התנא בהקדמה זו.

וכאן שבה המשנה לבאר כיצד הוא "דין סיקריקון":

ופירשו הראשונים, שבגליל לא נאמרה תקנת בית דין שנשנתה בסוף המשנה, ומקחו של לוקח בטל כדין תורה.

10. ודוקא אם קיבל הלוקח את השדה במתנה מן הבעלים הראשונים, אבל אם שילם לו את דמי הקרקע, קנה הלוקח, ואף שאינו מוכר לו ברצון, מכל מקום "תליוהו וזבין זביניה זבינא", כי אגב אונסו והדמים שקיבל גומר בדעתו להקנות [רשב"ם בכא בתרא מז ב].

ולפי זה הלשון "ולקח מבעל הבית" לאו דוקא, ולפי מה שכתב הרשב"ם [שם מט ב ד"ה וחזר, וראה ברשב"א שם מח ב ד"ה והא אשה] שנותן הוא דבר מועט, אתי שפיר.

11. סוכה ל ב.

12. כך כתב רש"י בפירושו על המשנה, וראה להלן נח א ברש"י ד"ה לך חזק וקני, שלא הזכיר

לקנין הוא מעשה הגניבה, אבל לשיטת התוספות צריך תלמוד, מהיכי תיתי לומר שמשעת גניבה העמידוה ברשותו, והרי קודם יאוש לא שייך קנין.

8. "סיקריקון" הוא רוצח בלשון יון, ונוטריקון שלו: "שא קרקע" על שם שהישראל נותן לו קרקע בפדיון נפשו.

9. כך פירש רש"י, ומשמע שבגליל לא היתה מלחמה.

ובתוספות הביאו מן הירושלמי, שביהודה גזרו שמד כיון שיהודה הוא שהרג את עשיו, כמו שאמר עליו יעקב [בראשית מט ח]: "ידך בעורף אויביך", ואף שחוששים בן דן היכה את עשיו ונשרו עיניו [סוטה יג א], מכל מקום לא נהרג אלא על ידי יהודה. ובתוספות שאנץ בסוטה כתבו דשניהם הרגוהו.

וראה בירושלמי, שבגליל נוהג דין סיקריקון,

מקחו מבעל הבית ולקח את הקרקע מהסיקריקון, הרי מקחו קיים.

הרי מקחו בטל, ולא פקעה זכותה מן הקרקע. (15)

והטעם: כי בשעה שמכר לו הבעלים, לא היתה אימתו של הסיקריקון מוטלת עליו, להסכים אל המקח, שהרי עדיין לא לקח השני מן הסיקריקון עצמו; וגם אין שייך לומר: נוח היה לי לדון עם השני, ולכן נתרציתי למכור.

והטעם: כי יכולה האשה שתאמר: לא מרצוני מכרתי לו, אלא שחוששת הייתי שמא יכעס עלי בעלי, ויאמר מצפה את להפרד ממני על ידי מיתה או גירושין, כי אם לא כן, מה איכפת לך להסכים למכירה שלי.

ותוך כדי ביאור "דין סיקריקון" מבארת המשנה, שדין דומה יש בלוקח מן הבעל שדה המשועבדת לכתובתה של אשתו, (13) והלך הלוקח גם אצל האשה כדי שתתן את הסכמתה למקח זה, כדי שלא תטרוף ממנו את השדה, כשיגיע זמן פרעון כתובתה:

אבל לקח תחילה מן האשה, וחזר אחר כך ולקח מן האיש, הרי מקחו קיים.

עתה שבה המשנה ל"דין סיקריקון":

זו ששנינו — הלוקח מן הסיקריקון מקחו בטל, אלא אם כן לקח מבעל הבית קודם שלקח מן הסיקריקון — משנה ראשונה היא, כלומר: כך הוא דין תורה, וכך היו פוסקים בתחילה.

אם לקח תחילה מן האיש, וחזר ולקח — אחר קנייתו מהבעל — מן האשה, כלומר: נתן לה דבר מועט, (14) והקנתה אף היא לו את הקרקע, כדי שלא תטרוף מקרקע זו את חוב כתובתה:

אבל, בית דין של אחריהם, תיקנו תקנה (16) ואמרו: הלוקח מסיקריקון — ואפילו לא

רש"י אלא טעם אחד: "השני נוח לי".

וראה במהרש"א ובתפארת יעקב שתלו את שני הטעמים במחלוקת רב ושמואל להלן, וראה עוד בחידושים מכתב יד ציון 579.

15. ואף קודם שמת הבעל או גירש אותה, אין ללוקח בשדה זו כלום, ויש אומרים שמקחו קיים עד שתבא האשה לגבות את כתובתה, ראה במאירי ובתוספות רבינו עקיבא איגר על המשניות.

13. לא מיבעיא בסתם נכסי הבעל, שאינם אלא משועבדים לכתובתה, אלא אפילו בשדה שייחד לה לכתובתה [ראה בפירוש רש"י ובבבא בתרא מט ב נ א ברשב"ם ובתוספות], אבל בנכסי מלוג, אין היא חוששת שמא יאמר לה בעלה עיניך נתת בגירושין ובמיתה כי שלה הם, ואם מכרה אותם המקח קיים. [בענין נכסי צאן ברזל ראה בחידושים מכתב יד].

16. כי הלקוחות היו נמנעין מלקנות קרקע מן הסיקריקון, ונמצאת הקרקע משתקעת אצל הגוי, לפיכך תיקנו, שיהיה מקחן מקח, ושוב לא יהיו הלקוחות נמנעים מליקח, כיון שאין להם הפסד בדבר, ואף על פי שנותנים לבעלים רביע, אינם חוששים, כיון שאף הגוי הוויל להם את הקרקע. ודין זה נאמר דוקא ביהודה, ולא בגליל, כי לא היו משתעבדים בהם הגוים כל כך, לפיכך

14. ראה לעיל הערה 10.

קנה מבעל הבית כלל – מקחו מקח.

אלא שנותן הוא לבעלים רביע, (17) כי שערו חכמים, שהסיקריקון מוזיל רביע במכירתו, היות שבחינם באה לו קרקע זו, לפיכך אמרו, שאת אותו רביע, יתן הלוקח לבעלים הראשונים, ובגמרא יתבאר "רביע" זה מה הוא, במעות ששילם, או בגוף הקרקע.

אימתי, משלם הלוקח רביע לבעלים, ואינו מחזיר להם את הקרקע, בזמן שאין בידן של בעלים ליקח את השדה.

אבל, אם יש בידן ליקח הן קודמין לכל אדם, כלומר, אם יש לבעלים מעות, כדי לשלם ללוקח, את מה שהוא נתן לסיקריקון, הם עדיפים ממנו, ועליו להחזיר את הקרקע לבעליה, והבעלים יחזירו לו את מעותיו. (18)

רבי הושיב בית דין, לעיין בדין זה, ונמנו [עמדו למנין] ותיקנו:

שאם שהתה הקרקע בפני [אצל] סיקריקון,

שנים עשר חדש, ולא לקחנה בעלים הראשונים.

כל הקודם ליקח מן הסיקריקון, הרי זה זכה! ואין הבעלים יכולים להוציא ממנו את הקרקע, (19) אבל נותן הוא לבעלים רביע..

גמרא:

שנינו במשנה: לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי המלחמה, מהרוגי המלחמה ואילך יש בה סיקריקון:

וקא סלקא דעתין דהכי קאמר: בשעת המלחמה לא היו גוים רוצחים שנוטלים קרקעות בפדיון נפש, ואילו אחרי המלחמה היו; ולפיכך מתמהינן:

השתא [והרי אם] בהרוגי המלחמה לא היה בה סיקריקון, מהרוגי המלחמה ואילך יש בה סיקריקון – אתמהה! ?

בחידושים מכתב יד ובשו"ת ריב"ש סימן רצ בשם הרמ"ה.

וראה בתוספות יום טוב שכתב שכן משמע מלישנא ד"אימתי", דקאי אדסמך ליה "נותן לבעלים רביע", וכן הוא בטור. אך לישנא דסיפא "הן קודמין לכל אדם" משמע דמיירי כשבאין הבעל והלוקח ליקח מן הסיקריקון, שמצוה על הלוקח שלא ליקח, וכן הוא ברמב"ם גזילה י ג.

וראה שם, דאף לדעת הרמב"ם, אם השיגה ידם של הבעלים, אחרי שקנאה הלוקח, יש לומר שרשאי לסלקו, וראה ב"חידושי הריטב"א" וברש"י נח ב ד"ה צריכה שתשהה וד"ה אם כן עשית.

19. א. דכיון ששהתה הקרקע אצל הסיקריקון יב

השאירו אותם על דין תורה, שהמקח בטל, וכל שכן שבחוץ לארץ לא תיקנו חכמים, וראה ברמב"ן שהגאונים חולקים, וראה בחידושים מכתב יד, ובמה שכתב שם בציון 549.

17. ודבר זה, יש מפרשים בו, אף בלא חזר ולקח ממנו, כלומר שהלוקח כופה את הבעלים הראשונים בכך, מתקנת בית דין, ויש מפרשים דוקא אם לקחו מעל הבית אחרי שלקח מן הסיקריקון – מאירי, וראה שם שהוכיח כשיטה הראשונה ממה שנתבאר בהערה הבאה, וראה עוד בתפארת יעקב ד"ה לקח מסיקריקון מקחו בטל.

18. כך פירשו בתוספות רי"ד, במאירי,

והרי איפכא מסתברא, שבשעת מלחמה מצויים יותר גזלנים ורוצחים.

אמר [ביאר] **רב יהודה**: משנתנו אינה עוסקת כלל ברציחותיהם וגזילותיהם של הסיקריקונים עצמם; אלא: **לא דנו בה "דין סיקריקון"** — "ביהודה בהרוגי מלחמה" — **קאמר התנא!**

כלומר: לא היו פוסקים שמקחו של הלוקח מן הסיקריקון בטל, כי באותה שעה, כל שנטל הסיקריקון קרקע מישראל לפדיון נפשו, הרי היא שלו לגמרי מעיקר הדין, והנגזל אינו "בעל הבית" של השדה, ואין הוא צריך את הסכמתו, ואף לא לשלם לו רביע על הקרקע; וכפי שיתבאר הטעם לכל זה בסמוך.

ואימתי מתקיים "דין סיקריקון" האמור במשנתנו, רק "מהרוגי המלחמה ואילך", שמאותה שעה לא פקעה זכותו של הנגזל מהקרקע מעיקר הדין, ולכן צריך הקונה מן הסיקריקון, לתת לנגזל רביע.

ומשום דאמר רבי אסי: שלש גזירות גזרו הגויים בזמן טיטוס: (20)

גזרתא קמייתא [גזירה ראשונה]: **כל דלא קטיל** [כל שאינו הורג] ישראל בכל מקום שימצאהו, **ליקטלוהו** [יהרגו את הגוי], כעונש על שמניח את שונאיהן.

גזירה **מציעתא** [שניה]: **כל דקטיל**, קונסים אותו ממון, **דלייתי** [שיביא] **ארבע זוזי**. (21)

גזירה **בתרייתא**: אמרו שאסור להרוג את ישראל, ו**כל דקטיל**, ישראל, **ליקטלוהו** על רציחתו.

הלכך, בזמן גזירה **קמייתא ומציעתא**: **כיון דקטילי הנכרים**, הרי **שאגב אונסיה** [פחד מיתה] של הישראל **גמור** הוא בדעתו ומקני את השדה לגוי. (22)

ובגזירה **בתרייתא**: שכבר לא היו הגוים רשאים להרוג את ישראל; כי אז אם בא גוי

21. כלומר, היו קונסים אותו קנס כל דהו על רציחתו, ולפיכך עדיין היו מפחדים מן הגויים, שמא ירצחו. ועוד, אפילו אם אין הגוי להוט כל כך לרצוחו, מכל מקום, לא יוכל לתבוע את הקרקע בבית דין שלהם, שמא יהרגנו הגוי בעבור ארבעה זוזים ולא ירצה להפסיד את כל השדה.

ובתוספות ר"ד גרס: "כל דקטיל ניתיב ליה ארבעה זוזי" בשכרו.

22. וקיימא לן [בבא בתרא מז ב]: מי שהכריחו אותו למכור, מכירתו מכירה, אף על פי שמרצונו לא היה מוכר — רש"י.

חודש ולא תבעוה, שמע מינה דגמר ואקני [ומכל מקום נותן לבעלים רביע, ראה ברמב"ם גזילה י ג], אי נמי קנסא הוא דקנסוה משום דשבקה גביה דגוי כולי האי — חידושים מכתב יד וריב"ש בשם הרמ"ה.

ב. גם טעמו של רבי היה כדי שלא תהיה הארץ חלוטה בידי הסיקריקון — רשב"א [כי לא רצו לקנות קרקעות, אם יוכל הבעלים להוציא מידם].

20. מרש"י נראה שגורס שלוש גזירות גזר, ופירש רש"י גזר טיטוס בפולמוס [חיל] שלו, ויש לפרש שלא היתה הגזירה אלא על החיילים שבאו למלחמה ביהודה וירושלים.

כולן (25) יש לקרוא את הפסוק הנזכר.

א. אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים.

[בגלל מעשה בשני יהודים שהיו נקראים: קמצא, ובר קמצא, נחרבה ירושלים], וכפי שהגמרא מביאה את המעשה מיד.

ב. אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא.

[בשל תרנגול ותרנגולת, נחרב מקום בארץ ישראל ששמו "הר המלך"].

ג. אשקא דריספק חרוב ביתר.

[בשל דופן של עגלת נשים, חרבה העיר ביתר]. (26)

רוצח על ישראל, ופייס אותו בקרקע, (23) אמרי הבעלים האידנא [היום] לישקול [יטול] ממני את הקרקע, ולמחר תבענא ליה בדינא, ואינו גומר ומקנה לו, כי אינו חושש כל כך מן המיתה. (24)

ומאותה גזירה שלישית ואילך מתקיים "דין סיקריקון" האמור במשנתנו.

אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב [משלי כח יד]: "אשרי אדם מפחד תמיד [דואג לראות הנוולד שלא תארע תקלה בכך אם יעשה זאת] ומקשה לבו יפול ברעה".

ומביא על כך רבי יוחנן שלשה מעשים שעל

הורג נפשות על עסקי ממון.

ויש לומר, שרש"י פירש במשנה כפי הסלקא דעתך שהסיקריקון בא על עסקי נפשות, ורשב"ם ותוספות רי"ד פירשו לפי המסקנה, שבגזירה אחרונה לא היו באים להרוג, ועל עסקי ממון היו באים, אלא שהיהודי חושש שמא יכעס הגוי ויהרגנו אם יתנגד לרצונו.

24. א. ומכל מקום מפחד הישראל מחמת הראשונים שהיו הורגים, ראה רש"י נח ב ד"ה אין בו משום סיקריקון.

ב. לדברי הרשב"א [לעיל הערה 22] היות ומקוה הוא לשוב לנחלתו על כן אינו גומר בליבו להקנות את קרקעו לגוי.

ולדברי רש"י צריך לומר שהיות ואין כל כך חשש מיתה על כן לא שייך לומר "אגב אונסא וחיי גמר ומקני".

25. על פי רש"י ותוספות. ובמהרש"א פירש, דקאי אטור מלכא וביתר שלא דאגו מן הפורענות שהיתה בירושלים, ראה שם.

26. ראה במהר"ל שכאשר ישבו ישראל על

והקשה הרשב"א, דהא אינה מכירה אלא כאשר אנסוהו למכור, דאמרין, אגב אונסא וזווי גמר ומקני, אבל אם אנסוהו לתת מתנה, אינה מתנה, ואם יש לדמות הא דהכא להא דבבא בתרא, הרי אינה מתנה?

ויש מתרצים, כיון שבפדיון נפשו נתן לו את הקרקע, אם כן הוה ליה כמי שקיבל מעות, ואגב אונסא וחיי גמר ומקני.

ובתפארת יעקב כתב, כיון שהגוי לא תבע את הקרקע, אלא הוא נתנה לו כדי שיניחנו ולא יהרגנו, על כן הוה ליה כמי שכפו אותו למכור.

והרשב"א כתב, אף על גב דלא יהיב דמי, אגב אונסייהו גמר ומקני הואיל והפקירה אותם מלכות להריגה, ואינם מקוים לשוב לנחלתם עוד.

23. רש"י במשנה פירש, שהגוי בא להורגו והוא נתן לו את הקרקע כדי שיניחנו, וראה בתוספות רי"ד שכתב: פירוש סיקריקון, רומי אנס שאונס שדות ישראל וישראל אומר לו שא קרקע והניחני, מפני שירא שלא יהרגנו. וברשב"ם בבא בתרא מז ב ד"ה לקח מסיקריקון — גולן נכרי

ומפרשת הגמרא:

א. אקמצא ובר קמצא הרוב ירושלים: (27)

דההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבכיה בר קמצא.

[אחד מאנשי ירושלים היה לו אוהב ושמו "קמצא", ושונא היה לו, ושמו "בר קמצא"].

עבד ההוא גברא סעודתא. [עשה אותו אדם סעודה].

אמר ליה ההוא גברא לשמעיה: זיל אייתי לי קמצא, אזל אייתי ליה בר קמצא.

[אמר אותו אדם לשמשו: לך והבא לי לסעודה את "קמצא" שהיה אוהבו, ושגה השליח והלך והביא לסעודה את "בר קמצא"].

אתא אשכחיה ההוא גברא לבר קמצא דהוה יתיב, אמר ליה בעל הסעודה: מכדי ההוא גברא בעל דבכא דההוא גברא, מאי בעית הכא?!

[הגיע בעל הסעודה, ומצאו לבר קמצא שהיה יושב בסעודה, ואמר לו: הרי אתה הנך שונאי, ומה מעשיך כאן?!]

וציוה לו בעל הסעודה: קום פוק! [קום וצא מן הסעודה!].

אמר ליה בר קמצא: הואיל ואתאי, שבקן! ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא.

[אמר בר קמצא לבעל הסעודה: הואיל וכבר באתי, הניחני, ואתן לך דמי מה שאוכל ואשתה].

אמר ליה בעל הסעודה: לא אסכים שתישאר א-11 בסעודתי!

חזר ואמר ליה בר קמצא: יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתיך, אמר ליה בעל הסעודה: לא!

[חזר בר קמצא ואמר לבעל הסעודה: אוסיף ואתן לך דמי מחצית כל הסעודה, ובלבד שתניחני; אמר לו בעל הסעודה: לא, אינני מסכים].

חזר ואמר ליה בר קמצא: יהיבנא לך דמי כולה סעודתיך, אמר ליה: לא!

[חזר ואמר בר קמצא לבעל הסעודה: אוסיף ואתן לך דמי כל הסעודה, ובלבד שתניחני לנפשי; אמר לו בעל הסעודה: לא!].

נקטיה בעל הסעודה בידיה דבר קמצא, ואוקמיה ואפקיה.

[אחז בעל הסעודה בידו של בר קמצא, העמידו והוציאו מן הסעודה].

27. ראה במהר"ל שבבית שני זכו לבית המקדש מכח האחדות שבהם, ועל כן החורבן היה מחמת פירוד ושנאת חנם, ולזה רומז השם "קמצא" כמו "וקמץ משם" [ויקרא ב] בקרבן המנחה שמשמעותו חילוק ופירוד משארית המנחה. ומה שאמרו שאף על ידי קמצא חרבה ירושלים, הוא כי במקום שיש שנאת חנם, לוקח

אדמתם זכו לשלשה דברים: השכינה היתה שרויה בינהם, וזה היה ניכר בירושלים; היה בארץ ריבוי עם גדול, וזה היה ניכר בטור מלכא — כמו שמפרשת הגמרא לקמן נז א; והיו בארץ ישראל כרכים גדולים ומבוצרים, כמו שמצאנו בביתר; ושלשה אלו חרבו על ידי החטא.